

Motion till riksdagen 2019/20:2826

av Johan Pehrson m.fl. (L)

Liberal politik mot våld i nära relationer och sexualbrott

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kontaktförbud i gemensam bostad och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om preskriptionstiderna för sexualbrott och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om avskaffade preskriptionstider för sexualbrott mot barn och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kränkande fotografering och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utökning av brottskatalogen i bestämmelsen om olaga förföljelse och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att olaga förföljelse mot flera personer i samma familj ska kunna räknas som ett samlat brott och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om samverkan mellan kommuner och jourer för våldsutsatta och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om översyn av det långsiktiga systemet för statligt och kommunalt stöd till kvinno- och tjejjourer samt andra jourer för våldsutsatta och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om tillgången på jourlägenheter och skyddade boenden och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om skyddade boenden för personer med funktionsnedsättning och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om barnperspektivet i frågor kring skyddade boenden och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förtydligad lagstiftning om kommunernas ansvar för jourlägenheter och skyddade boenden och tillkännager detta för regeringen.

13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förebyggande arbete riktat till potentiella förövare och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om granskning av myndigheternas agerande i enskilda fall av dödligt våld och andra grova våldsbrott och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Liberalerna lägger här fram en samlad politik för att motverka våld i nära relationer och sexualbrott. Dessa former av brottslighet angår hela samhället, begås av både män och kvinnor, förekommer i både olikkönade och samkönade relationer och kan ha både kvinnor och män som offer. Men de flesta förövarna är män, och de flesta offer är kvinnor.

Denna genusdimension är central för att förstå orsakerna till att våldet fördelar sig som det gör, och den är också central för att förstå vilka konsekvenser våldet får, inte bara för det enskilda offret utan också för människors föreställningar om vad de ska vara rädda för. Mäns våld mot kvinnor är det mest extrema uttrycket för de värderingar som upprätthåller föreställningen att kvinnors frihet och integritet är mindre värd än mäns. Fysiskt och psykiskt våld, eller hot om våld, används som medel för makt, kontroll och underordning.

Därför är insatserna för att motverka våld i nära relationer och sexualbrott en av de allra mest prioriterade jämställdhetsfrågorna. Ett samhälle där individens utsatthet för våld avgörs av könet kan aldrig vara fullt ut jämställt.

Medvetenheten om denna genusdimension ska samtidigt inte osynliggöra andra former av våld i nära relationer. För den enskilda individen är våldet och kränkningen lika förödande oavsett kön. Offer för våld i samkönade relationer ska inte osynliggöras på grund av medvetet eller omedvetet heteronormativt tänkande. De brottsoffer som är män ska inte osynliggöras på grund av att de är i minoritet.

Varje brottsoffer behöver ses som den individ hen är och bemötas utifrån sin egen situation. Därför behöver insatserna till offer för våld i nära relationer, sexualbrott eller hedersrelaterat våld och förtryck utformas så att inte vissa grupper står utan hjälp. Det behövs ett tydligt hbtq-perspektiv, och likaså medvetenhet om att vissa brottsoffer kan vara särskilt utsatta på grund av sin personliga situation. Detta gäller bland annat äldre, personer med funktionsnedsättning samt personer med dåliga kunskaper i svenska.

Den genusdimension som finns vad gäller våld i nära relationer och sexualbrott får inte bli ett svepskäl för kollektivt tänkande. Här finns en avgörande skillnad mellan liberal feminism och vissa former av vänsterfeminism. Varje individ, oavsett kön, har ett ansvar att reflektera över och bli medveten om de mekanismer som ligger bakom att så många fler kvinnor än män utsätts för våld i relationer. Men skulden för det våld som utövas ligger hos den som slår – inte hos kollektivet.

MeToo bröt en tystnadskultur kring de sexuella trakasserier och övergrepp som förekommer i alla miljöer – från skolor och arbetsplatser till medievärlden och även politiken. Modiga kvinnor och flickor har berättat om kränkningar de varit med om men har förtigit därför att omgivningen har sänt signalen att de ska glömma och gå vidare.

MeToo har visat på vikten av ökad kraft i arbetet mot alla former av sexuella kränkningar. Det är en uppgift som angår såväl politiken som civilsamhället, föreningslivet,

företag och fackföreningar, men den handlar i lika hög utsträckning om vårt ansvar som individer. På politiken ligger ansvaret för att säkerställa en effektiv och rättssäker sexualbrottslagstiftning och att det finns tillräcklig kunskap i förskolan, i skolan, hos polisen, i rättsväsendet och inom vården, liksom att det offentliga agerar kraftfullt i rollen som arbetsgivare och verksamhetsansvarig.

För att bryta ett destruktivt mönster vad gäller våld och nära relationer krävs ett brett och långsiktigt arbete där både förebyggande insatser, polisiära åtgärder, stöd till offren och behandling av gärningsmännen ingår. För att komma tillrätta med våldet måste vi börja arbeta tidigt.

I en särskild motion presenterar vi Liberalernas förslag för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck. Eftersom dessa problemområden är delvis överlappande har även dessa förslag betydelse i det övergripande arbetet mot våld i nära relationer.

Skärpt lagstiftning om kontaktförbud och elektronisk övervakning med fotboja

Lagens bestämmelser om kontaktförbud är konstruerade som en trappa med tre olika typer av kontaktförbud.

- Kontaktförbud: förbud mot att ta kontakt med eller följa efter en person. Får meddelas om det på grund av särskilda omständigheter finns risk för att en person ska förfölja eller begå brott mot en annan person.
- Utvidgat kontaktförbud: förbud mot att uppehålla sig i närheten av den plats där en person bor, arbetar eller brukar vistas. Får meddelas om det kan antas att ett vanligt kontaktförbud inte är tillräckligt.
- Särskilt utvidgat kontaktförbud: förbud mot att uppehålla sig inom ett större område än vad som är möjligt med ett vanligt kontaktförbud.

Straffet för överträdelse av kontaktförbud är i dag böter eller fängelse i högst ett år, och i ringa fall ska inte dömas till ansvar. Bakom den juridiska termen överträdelse av kontaktförbud döljer sig en verklighet som ofta handlar om ett systematiskt agerande från gärningsmannen för att beröva offret hennes känsla av trygghet. En serie av överträdelser, som var och en är ringa, kan sammantaget innebära en grov kränkning.

Elektronisk övervakning, så kallad elektronisk fotboja, är rätt använd en effektiv åtgärd vid kontaktförbud och andra situationer där det finns en tydlig hotbild från en misstänkt person mot ett offer. Det innebär att personen kan övervakas, och vid eventuella överträdelser kopplas larmet till polisen.

Den 1 juli 2018 trädde ny lagstiftning i kraft om kontaktförbud och elektronisk övervakning med fotboja. Bland annat har elektronisk övervakning gjorts till huvudregel vid utvidgat kontaktförbud, till skillnad från tidigare när fotboja bara var möjligt vid trappans översta steg (dvs. särskilt utvidgat kontaktförbud). Vidare har böter tagits bort ur straffskalan för brott mot överträdelse av kontaktförbud med elektronisk övervakning, och maxstraffet för sådana brott har skärpts från ett års fängelse till två års fängelse.

Liberalerna anser att dessa förändringar visserligen har gått åt rätt håll, men att de är helt otillräckliga. Till att börja med kvarstår förbudet mot att meddela beslut om fotboja vid kontaktförbud av normalgraden, alltså vid trappans första steg. Vi anser att hotbilsbedömningen alltid ska vara vägledande, och om den ger vid handen att det finns skäl

för en elektronisk fotboja bör detta vara möjligt även vid kontaktförbud av normalgraden.

Vidare kvarstår ordningen att kontaktförbud med elektronisk fotboja bara ska kunna beslutas mot en gärningsman som tidigare brutit mot ett kontaktförbud. Ur ett brottsofferperspektiv är detta oacceptabelt. Kontaktförbud är i sig en åtgärd för att skydda en hotad person, och vilka restriktioner som ska förenas med kontaktförbudet måste bestämmas av hotbilden. Den hotade kvinnan – för det är oftast en kvinna som är brottsoffer – ska inte tvingas vänta på att ett kontaktförbud utan fotboja misslyckas.

Även efter de straffskärpningar som genomförts 2018 har straffskalan för brott mot kontaktförbud utan fotboja lämnats helt oförändrad. Böter kvarstår i straffskalan och ringa överträdelser förblir helt straffria. Liberalerna konstaterar att den nationella samordnaren mot våld i nära relationer redan 2014 presenterade ett färdigt lagförslag om skärpning av straffskalan även i denna del (SOU 2014:49 s. 25). Liberalerna anser att en sådan skärpning skulle göra att straffet står i bättre proportion till den integritetskränkning brottsoffret utsätts för vid överträdelser av kontaktförbudet.

Liberalerna vill också att området för kontaktförbudet ska utökas, vilket kräver att lagen ändras så att särskilt utvidgat kontaktförbud ska kunna meddelas i fler fall och i särskilt allvarliga fall kunna gälla en hel kommun eller flera kommuner – ett kommunalt vistelseförbud eller en omvänd kommunarrest för förövaren. Brottsoffrets rätt till en skyddad zon måste gå före gärningsmannens rörelsefrihet.

Regeringen har i juli 2019 tillsatt en utredning om hedersrelaterat våld och förtryck, som även fått i uppdrag att se över lagstiftningen om kontaktförbud. Uppdraget ska redovisas senast den 30 september 2020. Av respekt för den pågående utredningen väljer vi att i denna motion inte lägga något formellt yrkande, men vi kvarstår vid vår uppfattning att skärpt lagstiftning om kontaktförbud behövs i enlighet med vad som ovan redovisas.

Kontaktförbud i gemensam bostad

Den 1 januari 2014 infördes nya regler för att underlätta beslut om kontaktförbud avseende gemensam bostad. Enligt det nya regelverket är det tillräckligt med en konkret och tydlig risk för brott mot den person som kontaktförbudet skyddar. Tidigare krävdes det att risken skulle vara akut.

Dock har det framkommit kritik mot att lagändringen inte har fått tillräckligt genomslag i praktiken. Vi anser att det bör ske en utvärdering av utfallet av de regler som infördes 2014 och att det därefter bör tas fram förslag till författningsändringar om detta behövs ur ett brottsofferperspektiv.

Behandlingsprogram i Kriminalvården

Kriminalvården behöver utveckla sitt arbete med behandlingsprogram för den som dömts för grova brott. Det är också viktigt att detta ses som en del av den rehabiliterande delen av kriminalvården, så att fängelsetiden inte bara blir ett straff att passivt sitta av. Liberalerna har i budgeten för 2020 fått igenom en förstärkning av Kriminalvården varpå något formellt yrkande inte läggs här. Liberalerna anser att dagens ordning med näst intill automatisk villkorlig frigivning efter två tredjedelar av fängelsetiden ska tas bort. Villkorlig frigivning ska vara en möjlighet, men inte en rättighet. Därför är det

positivt att riksdagen bifallit Liberalerna i den delen att den dömdes medverka i behandlingsprogram för att bryta det destruktiva beteendemönstret ska vägas in vid prövningen av villkorlig frigivning. Den som dömts för grova brott mot närstående eller grova sexualbrott och vägrar delta i behandlingsprogram ska inte vara aktuell för villkorlig frigivning.

Elektronisk övervakning efter frigivning från kriminalvårdsanstalt

Liberalerna vill stärka offrets skydd vid frisläppande av fängelsedömda. Under fängelsestraffet har förövaren suttit inlåst och därmed inte kunnat bryta mot något kontaktförbud. Det finns därför i dag inte någon möjlighet att besluta om fotboja i samband med frisläppandet av förövaren, även om han bedöms farlig för omgivningen eller det finns en uttalad hotbild mot t.ex. en expartner.

Liberalerna har länge förespråkat att förövare som dömts för grova sexualbrott eller grova brott mot närstående också ska kunna få kontaktförbud med fotboja direkt efter fängelsestraffen. Med anledning av bl.a. bifall till tidigare motionsyrkanden från Liberalerna har frågan om elektronisk övervakning av frigivna blivit föremål för utredning, och riksdagen har våren 2019 fattat beslut om ny lagstiftning som träder i kraft den juli 2020. I samband med detta har riksdagen också gjort tillkännagivanden om en tydligare koppling mellan bristande deltagande i återfallsförebyggande åtgärder och frågan om villkorlig frigivning, samt en reformering av systemet med villkorlig frigivning där större hänsyn bland annat tas till hur den intagne skött sig under strafftiden (bet. 2018/19:JuU25). Med anledning av att tillkännagivandena gjorts så pass nyligen väljer Liberalerna att inte här göra något formellt yrkande, utan vi förväntar oss att regeringen återkommer till riksdagen med förslag till skärpt lagstiftning.

Skärpta straff och förlängd preskriptionstid för sexualbrott

Efter många års utredningsarbete har nu sexualbrottslagstiftningen reformerats och en ny lagstiftning byggd på frivillighet trätt i kraft. Liberalerna har länge arbetat för en breddning av sexualbrottslagen och välkomnar att den nya lagstiftningen kunde träda i kraft den 1 juli 2018.

Bland annat tydliggörs att gränsen för straffbar gärning går vid om deltagandet i en sexuell handling är frivilligt eller inte. Det krävs inte längre att förövaren har använt sig av våld eller hot, eller utnyttjat offrets särskilt utsatta situation, för att förövaren ska kunna dömas för våldtäkt. Vidare har bl.a. ett särskilt oaktsamhetskrav för vissa allvarliga sexualbrott införts, och det straffrättsliga skyddet vid sexualbrott mot barn har stärkts vid oaktsamhet hos gärningsmannen i fråga om barnets ålder.

Allt detta är viktiga förändringar i rätt riktning, men ytterligare förändringar behöver ske för att få en modern och heltäckande sexualbrottslagstiftning där straffskalan står i proportion till brottens allvar.

Minimistraflet för våldtäkt har varit oförändrat ända sedan brottsbalken infördes 1962. Sedan dess har samhällets syn på den enskildes sexuella integritet förändrats väsentligt. Liberalerna anser att detta bör återspeglas i straffskalan genom att minimipåföljden för våldtäktsbrott av normalgraden höjs från två till tre års fängelse. Med bifall till ett motionsyrkande från bl.a. Liberalerna har riksdagen gjort ett

tillkännagivande om detta i maj 2018, varför vi inte formellt upprepar förslaget i denna motion.

Liberalerna har i tidigare motioner yrkat på en översyn av straffskalorna för övriga sexualbrott i skärpande riktning. Detta har riksdagen nu bifallit. I det sammanhanget bör det bl.a. göras en skärpning av straffet för köp av sexuell handling av barn. Det är inte rimligt att böter ingår i straffskalan för en sådan gärning.

Det är positivt att riksdagen bifallit att stärka det straffrättsliga skyddet mot de allra mest långtgående formerna av sexuellt ofredande och sexuella trakasserier bör det också införas en särskild brottsrubricering för grovt sexuellt ofredande. Minimistraffet för grovt sexuellt ofredande bör vara nio månaders fängelse.

Slutligen bör det göras en översyn av preskriptionstiderna för sexualbrott. Dagens möjligheter till forensiska undersökningar genom bl.a. DNA-analyser gör att det numera finns möjlighet att få fram hållbar teknisk bevisning i betydligt fler äldre brottsutredningar. Detta gör det motiverat att förlänga preskriptionstiderna för sexualbrott, där det i äldre utredningar oftast krävs teknisk bevisning för att få till stånd en fällande dom. För sexualbrott mot barn under 18 år bör preskriptionstiden helt tas bort, eftersom det allmänna har ett särskilt ansvar att skydda barns sexuella integritet.

Polisens utredningar av sexualbrott

Den ansträngda situationen inom Polismyndigheten gör att polisen inte i tillräcklig grad hinner gripa sig an anmälningar om mycket grova brott. Sexualbrott och andra grova brott gäller mycket allvarliga kränkningar av enskilda människor. Det är av största vikt att brottsanmälningar gällande sådana brott inte blir liggande, särskilt inte när det finns vittnesuppgifter och bevismaterial att ta fasta på. Liberalerna har budgeten för 2020 fått igenom stora förstärkningar av Polismyndigheten, vilket kommer att möjliggöra fler poliser och förbättrad utredningsverksamhet. Detta ger polisen bättre förutsättningar att prioritera och utreda anmälningar om sexualbrott.

Kränkande fotografering

Den 12 maj 2017 meddelade Högsta domstolen sitt avgörande i ett rättsfall gällande en man som fört upp sin mobiltelefon under kjolen på en kvinna som stod framför honom i rulltrappan och tagit foton av hennes underliv. Mannen dömdes för sexuellt ofredande. Avgörandet innebär att ansvar för sexuellt ofredande kan aktualiseras även i fall när den angripne inte har uppfattat gärningen under tiden den pågår. Med instämmande från övriga ledamöter skrev ett av justitieråden ett särskilt yttrande där det påpekades att utrymmet för att med stöd av avgörandet komma till rätta med integritetskränkande fotografering fortfarande är begränsat. Detta följer framför allt av kravet på att angreppet innebär ett intrång i den angripnes fredade zon. I det särskilda yttrandet nämns att gärningsmannen i det förevarande fallet hade fört upp sin mobiltelefonkamera i omedelbar närhet av kvinnans underliv. Om fotografering t.ex. görs från längre avstånd sker inte något sådant intrång i den angripnes fredade zon och bestämmelsen om sexuellt ofredande hade alltså inte kunnat användas. Om en sådan fotografering inte heller kan angripas med stöd av straffbudet om kränkande fotografering kommer den alltså inte att omfattas av något straffansvar.

Vi anser att den prejudicerande domen bör analyseras i samband med kommande översyner av bestämmelsen om kränkande fotografering. Om det visar sig att bestämmelserna om sexuellt ofredande och kränkande fotografering inte är tillräckligt samordnade är vi beredda att se över lagstiftningen.

Riksdagen gjorde 2016/17 ett tillkännagivande i denna fråga, och Brottsförebyggande rådet har därefter fått i uppdrag att följa upp implementeringen av bestämmelsen om kränkande fotografering genom en särskild studie. Studien belyste inflödet av anmälningar och vilken typ av gärningar som blivit anmälda och utredda som kränkande fotografering, samt den vidare hanteringen av ärendena genom rättskedjan fram till domslut. Uppdraget redovisades i juni 2019 och vi förväntar oss att förslagen till lagändringar därefter kommer på riksdagens bord utan onödigt dröjsmål.

Bredda stalkningsparagrafen

En allvarlig form av kränkning är systematisk förföljelse, så kallad stalkning. Stalkning handlar inte om ett enstaka brott, utan går ut på att brottslingen systematiskt och under lång tid utsätter en annan människa för olika slags integritetskränkningar. Kvinnor utgör tre fjärdedelar av offren, och ofta är det en före detta make eller sambo som ligger bakom.

Den som utsätter en annan person för stalkning (olaga förföljelse) kan kränka personens integritet på många olika sätt. För att stalkningsparagrafen ska vara effektiv är det därför viktigt att den är så heltäckande som möjligt. När många fall av trakasserier inträffar via nätet bör det exempelvis utredas att inkludera brottstyper som förtal och förolämpning. Likaså förekommer det att enskilda trakasseras genom identitetskapning, såsom systematiska falska beställningar på postorder m.m. Därför bör också bedrägeribrott ingå i stalkningsbestämmelsen.

I dag går bestämmelsen om stalkning bara att tillämpa på brottsliga gärningar som riktar sig mot en enda person. Detta gör att förföljelse mot flera personer i en och samma familj faller utanför ramen, något som är särskilt allvarligt med tanke på hur många fall av stalkning som riktas mot en före detta partner. Vi vill att en persons förföljelse av olika medlemmar i en familj ska kunna räknas ihop, t.ex. om en man bedriver stalkning såväl mot en kvinna som mot hennes minderåriga barn. Det skulle höja det samlade straffvärdet.

Skärpt straff vid fridskränkingsbrott

Straffet för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning behöver skärpas. Vi vill att ett års fängelse ska vara straffminimum i stället för dagens nio månader. Då likställs kvinnofridskränkning med grov misshandel, rån och grov utpressning. Vi konstaterar att det ingår i uppdraget till den utredning som tillsatts i juli 2019 att lägga fram ett förslag med denna innebörd. Av respekt för detta väljer vi att inte här lägga fram något formellt yrkande.

Jourverksamhet för våldsutsatta – ett åtagande för hela samhället

Att få hjälp som våldsutsatt i den egna relationen, eller som utsatt för hedersrelaterat våld, kan bokstavligen handla om liv eller död. Hur hjälpen ser ut och vilka som står för

insatserna kan se olika ut, men det enskilda brottsoffret måste kunna lita på att hjälpen finns där när den verkligen behövs.

En ovärderlig del av det stöd som ges till våldsutsatta kvinnor och deras anhöriga ges i dag via de ideella kvinno- och tjejjourerna och andra jourverksamheter, såsom brottsofferjourer. I många fall kan de ideella verksamheterna också nå ut till våldsoffer som av olika skäl inte vågar ta kontakt med en myndighet. En del kan dra sig för att berätta för socialtjänsten vad de utsätts för, eftersom socialtjänsten då kan öppna en utredning i ärendet.

Vår principiella utgångspunkt är att jourverksamhet för våldsutsatta är en del av det samhällsliga åtagandet, oavsett om jourerna drivs i offentlig eller ideell regi. Vi ser det därför som självklart att slå fast principen att det offentliga ska ge ett stabilt och långsiktigt stöd till kvinnojouer och andra jourverksamheter. Detta är lika självklart som att kommunerna inte får abdikera från sitt eget ansvar och överlåta på de ideella krafterna att erbjuda den hjälp som kommunerna själva borde kunna svara för.

Detta leder oss till slutsatsen att det bör eftersträvas av alla kommuner att ha samverkan med en lokal jour, antingen i den egna kommunen eller i samverkan med andra. Eftersom de ideella jourerna bygger på personers egna engagemang kan det inte förutsättas att det kan finnas jourer i alla kommuner. Men däremot bör kommunerna verka för samarbetsavtal med jourverksamheter i närområdet och erbjuda ekonomiskt stöd.

Detta är viktigt för att förbättra våldsutsatta kvinnors möjligheter att söka hjälp oavsett om de vill börja med att kontakta kommunen eller en ideell kraft. Men det är också viktigt för att stärka kvinno- och tjejjourernas finansiering.

Kvinn- och tjejjourer får i dag bidrag från det allmänna via flera olika kanaler, och både statliga och kommunala pengar kan ges. Även om stödet har byggts ut på senare år är det fortfarande ett problem att få en tillräckligt långsiktig och stabil finansiering. När vissa kommuner fattar bidragsbeslut ett år i taget till jourverksamhet skapas ingen långsiktighet.

Det behövs en bredare översyn, i samverkan med företrädare för jourerna, för att skapa ett mer långsiktigt och enhetligt system där kvinno- och tjejjourer i hela landet får mer likvärdiga förutsättningar. Detta är en strategisk fråga för att den individ som är utsatt för våld i den egna relationen eller hedersrelaterat förtryck ska kunna få stöd och hjälp, i hela landet och på det sätt som hon eller han själv efterfrågar.

Jourlägenheter och skyddade boenden

Den som utsatts för våld i relationen eller hedersrelaterat våld behöver ofta få skydd från fortsatt brottslighet genom att komma till ett annat boende, till exempel en jourlägenhet eller ett skyddat boende. Termernas användning varierar, men oftast syftar begreppet skyddat boende på ett boende med personal som har relevant utbildning och erfarenhet. En jourlägenhet behöver däremot inte ha någon bemanning av utbildad personal.

Socialstyrelsen framhåller att varje kommun vid behov ska kunna erbjuda tillfälligt boende till våldsutsatta vuxna, ungdomar som har utsatts för våld eller andra övergrepp av sin partner samt ungdomar som har utsatts för hedersrelaterat våld. Boendet som erbjuds den skyddsökande bör även vara lämpligt för eventuella medföljande barn, oavsett ålder och kön.

Det är den kommunala socialnämnden som har det yttersta ansvaret för att tillhandahålla skyddat boende för våldsutsatta och deras barn. I socialtjänstlagen framhålls tydligt att det ligger i socialnämndens ansvar att ge brottsoffer stöd och hjälp och att socialnämnden särskilt ska beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation. Socialnämnden ska också särskilt beakta att ett barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående är offer för brott och ansvarar för att barnet får det stöd och den hjälp som barnet behöver.

Kommunen kan i sin tur lämna över genomförandet av insatser till en enskild aktör, t.ex. en kvinnojour, om det finns en överenskommelse. Om det bedöms att en våldsutsatt kvinna behöver skyddat boende kan alltså kvinnojouren erbjuda detta. Det yttersta ansvaret för att insatsen ges, och att den håller tillräcklig kvalitet, ligger dock hos kommunen.

De flesta kommuner erbjuder skyddat boende för kvinnor som är utsatta för hot eller våld, men inte alla. I vissa fall driver kommunen ett eget skyddat boende, men i majoriteten av fallen drivs dessa av ideella föreningar, vanligtvis kvinnojouren. Tillgången till skyddade boenden är mycket ojämnt fördelad över landet, och det tillhör vardagen att kvinnor nekas plats på skyddat boende helt enkelt på grund av platsbrist.

Platserna räcker inte till alla som behöver hjälp. Detta gäller såväl jourlägenheter som skyddade boenden. Bristen skapar i sin tur dålig genomströmning eftersom det inte finns några lediga lägenheter att gå vidare till.

Vi anser att mer måste göras för att säkra tillgången till jourlägenheter och skyddade boenden. Kommunerna har huvudansvaret, men den totala bilden blir att kommunerna sammantaget inte lyckas få skapa tillräckligt många skyddade boenden för att täcka det faktiska behovet. Resultatet blir att misshandlade kvinnor, deras anhöriga och även våldsutsatta män lämnas utan det skydd de skulle ha behövt. Det mest relevanta är inte exakt hur många platser som finns i en viss kommun, utan att det överallt i landet finns tillräckligt många platser inom rimligt avstånd.

Det behövs också förbättringar i befintliga boenden. Det är till exempel angeläget att fler skyddade boenden har god tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning.

Barnperspektivet behöver förstärkas. Det handlar om att skapa förutsättningar för fler skyddade boenden där barn kan bo, men det kan också handla om att trygga barnens möjlighet att gå i förskola och skola även om de behöver bo på annan plats. I en traumatisk och turbulent situation kan förskolan eller skolan vara en miljö som ger kontinuitet och trygghet. Det är därför viktigt att uppmärksamma barns situation när de behöver bo i jourlägenhet eller skyddat boende. Det kan handla om att se till att de tillfälliga boendena är barnvänliga till sin utformning, men det handlar också om så enkla saker som att fler barn kan behöva få skolskjuts från sin tillfälliga bostad för att kunna gå kvar i sin vanliga förskola eller skola.

År 2014 presenterade Carin Götblad, nationell samordnare mot våld i nära relationer, sitt slutbetänkande (SOU 2014:49) med en rad rekommendationer och förslag på lagändringar. Bland annat föreslogs att kommunernas ansvar för insatsen skyddat boende för våldsutsatta ska regleras i socialtjänstlagen. År 2017 presenterades vidare en utredning om stärkt barnperspektiv i skyddat boende (SOU 2017:112), där det bland annat föreslås att insatsen skyddat boende ska regleras i socialtjänstlagen och definieras juridiskt. Vidare läggs i utredningen förslag om kvalitetskrav och tillståndsplikt för skyddade boenden.

Vid sidan av dessa frågor, som nu bereds, anser Liberalerna att kommunernas ansvar att säkerställa att det finns platser att tillgå på jourlägenheter och skyddade boenden bör förtydligas. Det skulle kunna ske genom att lagen om kommunernas bostadsförsörjningsansvar skärps. I dag föreskrivs att kommunerna varje mandatperiod ska fastställa riktlinjer för bostadsförsörjningen och att dessa ska grundas på en analys av den demografiska utvecklingen, av efterfrågan på bostäder, bostadsbehovet för särskilda grupper och marknadsförutsättningar. Vi vill ändra skrivningen om bostadsbehovet för särskilda grupper så att det tydligt framgår att kommunerna också ska analysera behovet av tillfälliga boenden för våldsutsatta och deras anhöriga. Eftersom bostadsförsörjningslagen också innehåller bestämmelser om länsstyrelsens ansvar att underlätta samordning mellan kommuner skapas goda förutsättningar för att analysen av behovet av jourlägenheter och skyddade boenden kan göras kommunövergripande.

I budgeten för 2020 har Liberalerna fått genom stora satsningar för insatser för jämställdhet och mot hedersrelaterat våld och förtryck. Bland annat görs en särskild satsning på ökade resurser till de ideella kvinno- och tjejjourerna, något som ligger helt i linje med Liberalernas politik.

Den nationella hjälplinjen

Sedan 2007 drivs den nationella stödtelefonen Kvinnofridslinjen (020-50 50 50) på uppdrag av regeringen. Kvinnofridslinjen vänder sig till alla våldsutsatta kvinnor och deras närstående som behöver stöd och information om samhällets resurser i frågor som rör fysiskt, psykiskt och sexuellt våld. Även andra personer i kvinnornas närhet är välkomna att ringa, liksom personer som kommer i kontakt med våldsutsatta kvinnor i sitt arbete.

I genomsnitt besvaras cirka 25 000 samtal per år, och högst är trycket i samband med storhelger och semesterperioder. Även Kvinnofridslinjens webbplats är välbesökt och fungerar också som kunskapsbank i frågor som gäller våld i nära relationer.

Begreppet kvinnofrid associeras i det allmänna språkbruket främst till vuxna mäns våld mot vuxna kvinnor, och det är också denna form av våld som utgör tyngdpunkten i Kvinnofridslinjens verksamhet. Det kan observeras att kvinnofridsbrottet i svensk lag förutsätter att det är en man som är förövare: om en kvinna utsätts för upprepade kränkningar av sin kvinnliga partner är brottsrubriceringen alltså inte kvinnofridskränkning utan fridskränkning. Även om även män som utsätts för våld är välkomna att kontakta Kvinnofridslinjen är informationen tydlig om att Kvinnofridslinjen bara har begränsad kunskap om lokala hjälpmöjligheter.

Kvinnofridslinjen har byggt upp en välfungerande verksamhet som har blivit alltmer känd. Det är viktigt att detta tas tillvara. Samtidigt är det också viktigt att ta ytterligare steg för att förbättra stödet för den som utsätts för fysiskt och psykiskt våld i den egna relationen. Det är också viktigt att skapa en bättre koppling mellan Kvinnofridslinjens verksamhet och det arbete som bedrivs för att nå ut till dem som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck.

Liberalernas uppfattning är därför att Kvinnofridslinjen bör byggas ut till ett nationellt hjälppnummer i 11-serien för den som vill ha råd och hjälp på grund av att hen utsätts för våld och kränkningar i den egna relationen eller för hedersrelaterat våld och förtryck. Rent praktiskt skulle detta kunna ske genom att Kvinnofridslinjens jourtelefon integreras i en bredare stödverksamhet. Det etablerade begreppet Kvinnofridslinjen kan på så vis tillvaratas, samtidigt som det också byggs upp ett mer samlande begrepp som

vänder sig även till t.ex. ungdomar och hbtq-personer oavsett kön samt män som är offer för våld inom relationen.

Förebyggande arbete gentemot potentiella förövare

Det behövs ett tydligare fokus på våldsutövarna – oftast män – som står för våldet i nära relationer. Här krävs både straffskärpningar och andra rättspolitiska åtgärder, men också hjälp till den som vill bryta sitt eget destruktiva beteendemönster. Att fastslå detta är inte att bagatellisera våldet – den som har begått brott ska lagföras och få sitt straff genom en rättsprocess. Men parallellt med detta måste också insatserna öka för att förebygga att samma person upprepar kränkningarna i framtiden.

Det behöver skapas ett separat nationellt hjälpnummer för män och kvinnor som är oroliga för sitt eget våldsagerande i nära relationer. Detta hjälpnummer ska, i likhet med dagens Kvinnofridslinjen, vara bemannat dygnet runt och ska fungera som en kontaktpunkt med möjlighet att slussa vidare till exempelvis socialjour eller kurator. De regionala satsningar som gjorts är positiva men behöver institutionaliseras på nationell nivå.

Många kommuner har byggt upp stödverksamheter för den som behöver bearbeta sitt eget destruktiva beteendemönster, och det finns även ideella verksamheter som gör viktiga insatser. Det behövs bättre insatser riktade till den som är motiverad att bryta ett destruktivt beteende i relationer. Det är också värdefullt med forskning kring insatser som syftar till att våldsutövare förändrar sitt beteende och upphör med att utöva våld.

Haverikommission för enskilda fall av dödligt våld och andra grova våldsbrott

I dag har Socialstyrelsen ansvar för att utreda dödsfall där barn avlidit på grund av brott eller vuxna avlidit på grund av brott av en närstående eller tidigare närstående person. Syftet är att ta fram generella förslag som kan förebygga sådana brott i framtiden, men däremot inte att uttala sig om de enskilda fallen. Från och med den 1 januari 2019 har ansvaret utvidgats även till att utreda fall av grov misshandel m.m. mot barn samt försök m.m. till mord eller dråp mot vuxna.

Liberalerna anser att detta inte räcker. Vi anser att det också måste kunna göras en granskning – en haverikommission – av myndigheternas agerande i ett enskilt fall. Oftast har hotbilden varit känd långt i förväg, men ändå har brottet inte kunnat hindras. Därför behöver en haverikommission kunna tillsättas också i enskilda fall där samhället misslyckats med att förebygga dödligt våld eller andra grova brott mot närstående.

Att granska det enskilda fallet handlar om att bedöma hur polis och åklagare agerat, men också socialtjänsten, sjukvården och andra instanser. Det behöver också granskas vad som var känt på förhand om både gärningsman och offer.

Johan Pehrson (L)

Maria Nilsson (L)

Gulan Avci (L)

Mats Persson (L)

Lina Nordquist (L)

Christer Nylander (L)

Allan Widman (L)